

jának kifejtésében és megalapozásában lemond olyan, még a hivatkozásokban sem szereplő klasszikusok felelevenítéséről, amelyek az Arisztotelész, Thomas Hobbes, Kant sort kellene hogy folytassák. Gondolok itt John Stuart Mill, Alexis de Tocqueville és Wilhelm von Humboldt munkásságára. Ugyancsak nagyobb súlyt kellett volna véleményem szerint kapnia a felelősségproblematikának a kötetben, amely régebb óta felvetődik az igazságosság-kérdéskörhöz való viszonyban mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalomban. A globalizáció problematikája pedig elválaszthatatlan a regionalizáció kérdéskörétől, így különösen az Európa-problematikától és az eurocentrizmus kérdésétől, amely alig nyer említést, holott a globalizációprobléma megvitatásának szempontjából megkerülhetetlen. Ez a részben szubjektív hiánylista azonban nem feledtetheti a kötet gazdagságát, jól felépített és az áttekinthetőséget biztosító szerkezetét, úttörő kérdésfeltevéseinek sokaságát, gyakorlati relevanciáját, amelyet a kötet zárómunkája jól vet fel. „A kérdés akkor ez: van-e esély az önbecsülési igazságosság elveinek intézményesítésére, amely lehetőséget ad az emberek ahhoz, hogy kontingenciáinak világát és rendszerjellegű széttagoltságának szociális adottságait személyiséggé integrálja, ezáltal kidolgozza belőle önmagát, anélkül, hogy annak a bázisnak a megsemmisítésére törne,

amelyből mint talajából kiemelkedett. Ennek a kérdésnek a megválaszolásától függ a modern társadalmak jövője és alkotó szereplőinek a sorsa.” (416.)

A kötet számot tarthat a társadalom és a szélesebb értelemben vett „ember”-tudományok művelőinek érdeklődésére, de elolvasása nem teljesíthetetlen feladat a természettudományok művelői számára sem. A társadalmi élet normatív alapjaira való rákérdezés manapság – nem divat. A társadalomirányítás és szervezés szívesen tekint el tőle, és csupán a szociáltechnológiai szempontokat érvényesíti. A közvéleménykutatások is megrendítő adatokat szolgáltatnak már régóta a politikai intézmények legitimációjáról, amelyeket csak rontott a 2006-évi kirobbant morális-politikai válság. Mindez nem csupán a meglévő alapelvek és gyakorlatok „reformját”, „jobbitását”, hanem alternatív megközelítések és megoldások keresésének igényét támasztja feladatként a politikai filozófusok számára. A politika, a nevelés, a média és a tudomány, valamint a kultúra főárama is könnyedén lemond az alapértékekre való rákérdezés feladatáról – szánjunk hát időt és energiát ezekre legalább mi, a tudomány emberei! (*Balogh István: Igazságosság és politika. Budapest: L'Harmattan, 2006. 441 p.*)

Szabó Máté

egyetemi tanár, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar

Heller Farkas: Etikai tudomány-e a közgazdaságtan?

A Budapesti Corvinus Egyetem szellemi adósságtörlesztő folyamatának újabb állomása Heller Farkas válogatott írásainak megjelentetése a Magyar Közgazdasági Klasszikusok sorozatban. Heller Farkas (1877-1955) a magyar közgazdasági gondolkodás egyik legjelentősebb és legismertebb alakja,

fontos szerepe volt a teoretikus közgazdasági gondolkodás formálásában és terjesztésében a két világháború közötti Magyarországon. Professzori tevékenységével oktatóként, nemzetközileg is elismert műveivel tudós kutatóként, szakmai-közéleti munkásságával a felsőoktatási és tudományos élet szervezőjeként, fontos tisztségeket betöltve járult hozzá a magyar közgazdasági kultúra szintjének emeléséhez.

A két világháború közötti közgazdaságtan problémái és gondolatvilága iránt érdeklődő

olvasó hasznos kötetet kap kézbe, hisz az itt közölt művek eredetileg folyóiratcikként, önálló előadásként, alkalmi kiadványként jelentek meg 1906 és 1946 között, így ma már első megjelenési helyükön sem lelhetők fel könnyedén. Ráadásul a cikkek, önálló tanulmányok Heller életművében jelentős szerepet töltenek be, a mai olvasó számára elevebben hozzák vissza a kor nagy elméleti vívódásait, mint nagy összefoglaló munkái. Két közelműltben megjelent művét is beleértve, a sokáig méltánytalanul mellőzött helleri életmű legfontosabb írásai így már újabb kori kiadásban is léteznek magyar nyelven.

A második világháború utáni hallgatás először 1988-ban tört meg kétkötetes *Közgazdaságtan*-ának reprint kiadásával. Majd a mai generációk számára 2001-ben vált hozzáférhetővé a Magyar Közgazdasági Klasszikusok sorozatban a *magnum opus*, az 1943-ban megjelent *A közgazdasági elmélet története* című grandiózus tematikus összefoglalás. *Közgazdasági Lexikon*-a, mely külföldi recepcióját tekintve a leglátványosabb sikert hozta számára, ugyan csak kitaró antikvárium ir vadászhat után lelhető fel, ez azonban már nem akadály a életmű mai megismerésének és elismerésének. Az is pozitív jel, hogy a Heller halálának 50. évfordulója kapcsán rendezett szakmai megemlékezés-sorozatot, melynek voltaképpen a jelen kötet is részét képezi, eredetileg a Corvinus Egyetem Heller-szakkollégiumának diákjai kezdeményezték.

Heller Farkas élete és életműve egyszerre viseli magán a tudósi életút ideáltipikus és a csak Európa e táján előálló szituációk összetevőit és nyomait. Nagy műveltségű apja Heller Ágost, valamikori heidelbergi diák, természettudós és fizikátörténész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, akinek három fia közül kettő egyetemi tanár és akadémikus lett: a közgazdász Farkas mellett az ifjabb fiú, a büntetőjogász Erik is elnyerte a tudós társaság tagságát. Heller Farkas ugyanakkor

nehezen jutott professzori katedrához, bár 1904-ben akadémiai díjat nyert A határhaszon elmélete című munkájával, többszöri, különböző helyekre benyújtott pályázatot követően csak 1914 elején nevezték ki tanárrá a budapesti Műegyetemen. Ekkor viszont a háború szolt közbe. Katonai szolgálátát nem a fronton, hanem Bécsben a Monarchia közös hadügyminisztériumában teljesítette, a Wissenschaftliches Komitee für Kriegswirtschaftban hivatalnokoskodott. E kitérő nem volt szakmai karrierjének ártalmára, hiszen például Bécsben ismerte meg Othmar Spann, aki később a lipcsei Quelle und Meyer kiadó figyelmébe ajánlotta Hellert. Ennek alapján jelent meg 1921-ben első német nyelvű könyve, a *Die Entwicklung der Grundprobleme der volkswirtschaftlichen Theorie*, mely négy további bővített kiadást ért meg. Heller publikációs tevékenysége jól mutatja korabeli európai elfogadottságát, hiszen számos munkája nemcsak német, hanem spanyol, francia és finn nyelven is megjelent. A mai kutatóknak már közgazdaság-történeti érdekesség, ám egyáltalán nem tekinthető véletlen momentumnak, hogy *Közgazdasági Lexikon*-a német nyelvű kiadásának recenziója – mely munka egyébként spanyol nyelven is hat kiadást ért meg – Friedrich August von Hayek, az osztrák iskola később világhírűvé vált képviselője, a majdani Nobel-díjas volt, aki a *Zeitschrift für Nationalekonome*-ban (1929/1) írt elismerően Heller művéről. A nagyívű tudósi pálya szakmai megkoronázását azonban a XX. századi történelem megakadályozta. A már a háborús években publikált nagy összefoglalása, *A közgazdasági elmélet története* (1943) beemelhetette volna abba a hivatkozáskörbe, amely magyarok közül addig csak Kautz Gyulának sikerült. A Macmillan szerződést is kötött angol nyelvű megjelentetésére, de ez a kiadás már nem realizálódhatott: egyrészt, mivel a félig kész fordítást bombatalalat pusztította el, másfelől, ennél lényegesebb

akadályként, a háború utáni korszak magyar hivatalossága már elsődlegesen nem a siker elősegítésén, hanem a tudós szakmai megalázásán munkálkodott. A korábban minden szakmai elismerést elnyerő tudóst – rektorság, akadémiai osztályelnökség, a legmagasabb kitüntetés, a Corvin-lánc elsőkénti odaítélése stb. – politikai feddhetetlensége ellenére több tudóstársával és testvérével együtt megfosztották akadémiai tagságától. Az újjáalakult Közgazdasági Egyetemen sem taníthatott többé. 1955-ben hunyt el. Az Akadémia 1989-ben vette vissza tagjai sorába. Lényegében csak a '90-es években, azaz a rendszerváltást követően jelentek meg újjólag hivatkozások tevékenységére, s munkásságára.

Hellert a határhaszon-elmélet leghatározottabb képviselőjének tartották Magyarországon, műveiben azonban nemcsak az osztrák iskola nézetvilágát használta fel, más irányzatok eredményeiből is merített, a vitatott kérdésekben szuverén módon nyilvánult meg. Éppen e tekintetben érdekes válogatott írásainak kötete, a négy évtizedet átfogó intervallumon született tanulmányok a kor, mi több, a közgazdaságtan másfél évszázada elméleti fejleményeinek megértéséhez (érték-, konjunktúra-, hitelelmélet, a közgazdaságtan és a gazdaságpolitika kapcsolata, a statikus és dinamikus közelítés szerepe, stb.) nyújtanak hiteles fogódzkodókat.

Már a kötet címadó írása is kitűnő példaként idézhető. Az *Etikai tudomány-e a közgazdaságtan?* a Szent István Akadémia szélfogó értekezéseként hangzott el 1926-ban. A téma és a problémakezelés azonban ma is érvényes, a mindenkori közgazdaságtan egyik nagy dilemmájával viaskodik:

azt elemzi, lehet-e összhangot teremteni a gazdasági élet önálló törvényszerűségeit vizsgáló felfogások és az ember társadalmi beépítettségét egészében tanulmányozó organikus szemléletmód között.

A másik hasonló jellegű, a közgazdasági gondolkodás örök dilemmáihoz, számtalan elméleti és gyakorlati összefüggést súlyozni szükséges problémáihoz tartozó téma a gazdasági liberalizmus kérdése. Több pompás tanulmány tárgyalja ennek elméleti, történeti megjelenését és összefüggéseit, a közérdekmagánérdek ütközőmezejét, az állami szerepvállalás kérdését, a verseny elfajulását, a vállalatok méretnövekedésének következményeit. Az elmélet a tudás, a politika a cselekvés síkján fekszik – írja, s írhatná ma is. Felfoghatnánk máig érvényes üzenetnek azt a nyolc évtizede a Közgazdasági Szemle (1925) szerkesztői beköszöntőjeként írt szavait is, hogy „ha súlyossá akarjuk tenni szavunkat, az elmélet mélységeitől nem szabad visszariadnunk”.

A kortárs, némileg hasonló sorsú Navratil Ákossal csak egyetérthetünk, aki így jellemezte 1937-ben: „Heller tudása imponáló, jóleső. Aki ennyit ismer, annak az olvasó elhiszi és el is hiszi, hogy sem fölösleges, sem lehetetlen nem tanít.”

A kötet szövegeit Madarász Aladár, az osztrák iskola kitűnő szakértője válogatta; értő bevezető tanulmányában felveti azt az izgalmas kérdést is: lehet-e sikeresen ötvözni a nemzetközi tudományosság adaptálását és az eredetiség igényét. (*Heller Farkas: Etikai tudomány-e a közgazdaságtan? Válogatott írások. Magyar Közgazdasági Klasszikusok sorozat. Budapest: Aula, 2006, 302 p.*)

Bekker Zsuzsa

tszkv. egy. tanár, Budapesti Corvinus Egyetem

CONTENTS

<i>Terror Activity • Guest Editor: Tamás Valastyán</i>	
Tamás Valastyán: Introduction	1424
István Trembeczki: Terrorism and Globalization	1426
László Levente Balogh: The Metaphysics of Terror	1432
Tamás Valastyán: The Metaphores of Terror	1438
József Pólik: Democratic Guillotine	1444
<i>Study</i>	
József Hátori: History of Human Brain Evolution	1453
István Seres: The Resting Places of Kuruts Emigrants in Turkey and the Hungarian Scientists	1464
Máté Julesz: A modern Legal Device of the Protection of the Environment	1476
György Marosán: Evolution of “Golden Rules”	1489
Mrs Domokos Vargha – Lajos Balázs: On Kövesligethy’s “Ordeal of the Bier”	1499
<i>Academy Affairs</i>	
Resolution of the Special Assembly of the MTA, 30. October, 2006	1508
Csaba Pléh – György Fábri – László Radácsi: The Changing Academy. Background and Perspectives of the Reform Process	1510
Awards	1536
<i>Outlook (László Jéki – Júlia Gimes)</i>	1539
<i>Book Review</i>	1542

Ajánlás a szerzőknek

1. A Magyar Tudomány elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni, ezért elsősorban olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a tudomány egészét érintő, vagy az egyes tudományterületek sajátos problémáit érthetően bemutató témákkal foglalkoznak. Közlünk téma-összefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület újabb eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket és szakmai szempontú könyvismertetőket.

2. A kézirat terjedelme szöveges tanulmányok esetében általában nem haladhatja meg a 30 000 leütést (a szóközökkel együtt, ez kb. 8 oldalnak felel meg a MT füzetében), ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat, képeket is tartalmaz, a terjedelem 20-30 százalékkal nagyobb lehet. Beszámoló, recenziók esetében a terjedelem ne haladja meg a 7-8 000 leütést. *A teljes kéziratot .rtf formátumban, mágneslemezen és 2 kinyomtatott példányban kell a szerkesztőségbe beküldeni.*

3. A közlemények címének angol nyelvű fordítását külön oldalon kell csatolni a közleményhez. Itt kérjük a magyar nyelvű kulcsszavakat (maximum 10) is. A tanulmány címe után a szerző(k) nevét és tudományos fokozatát, a munkahely(ek) pontos megnevezését és – ha közölni kívánja – e-mail-címét kell írni. A külön lapon kérjük azt a *levelezési és e-mail címet*, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

4. Szöveg közbeni kiemelésként *dőlt*, (esetleg **félkövér** – bold) betű alkalmazható; ritkítás, VERZÁL betű és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kell megadni.

5. A rajzok érkezhetnek papíron, lemezen vagy email útján. Kérjük azonban a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; a vonalas, oszlopos, stb. grafikonoknál tehát ne használjanak színeket. Általában: a grafikonok, ábrák lehetőség szerint minél egyszerűbbek le-

gyenek, és vegyék figyelembe a megjelenő oldalak méreteit. A lemezen vagy emailben érkező ábrákat és illusztrációkat lehetőleg .tif vagy .bmp formátumban kérjük; értelemszerűen fekete-fehérben, minimálisan 150 dpi felbontással, és a továbbítás megkönnyítése érdekében a kép nagysága ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A közlemény szövegében tüntessék fel az ábrák kívánatos helyét.

6. Az irodalmi hivatkozásokat mindig a közlemény végén, abc sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve). Ha azonos szerző(k)től ugyanabban az évben több tanulmányra hivatkozik valaki, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jelekkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Kérjük, *fordítsanak különös figyelmet a bibliográfiai adatoknak a szövegben, illetőleg az irodalomjegyzékben való egyeztetésére!* Miután a Magyar Tudomány nem szakfolyóirat, a közlemények csak a legfontosabb hivatkozásokat (max. 10-15) tartalmazzák.

7. Az irodalomjegyzéket abc sorrendben kérjük. A tételek formája a következő legyen:

- Folyóiratcikkek esetében:

Alexander, E. O. and Borgia, G. (1976). Group Selection, Altruism and the Levels of Organization of Life. *Ann. Rev. Ecol. Syst.* **9**, 499-474

- Könyvek esetében:

Benedict, R. (1935). *Patterns of Culture*. Houghton Mifflin, Boston

- Tanulmánygyűjtemények esetén:

von Bertalanffy, L. (1952). Theoretical Models in Biology and Psychology. In: Krech, D., Klein, G. S. (eds) *Theoretical Models and Personality Theory*. 155-170. Duke University Press, Durham

8. Havi folyóirat lévén a *Magyar Tudomány* kefelevonatot nem küld, de az elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelés során szükséges apró változtatásokat a szerző egy adott napon a szerkesztőségben ellenőrizheti.